

LIETUVOS RESPUBLIKOS
LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRO

ĮSTATYMAS

1997 m. birželio 5 d. Nr. VIII-238
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,
vadovaudamasis tarptautinės bendrijos visuotinai pripažinta nuostata, kad žmonių naikinimas bet kuriuo tikslu yra nusikaltimas,
atsižvelgdamas į tai, kad Lietuvos Respublika prisijungė prie 1948 m. gruodžio 9 d. Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį bei 1968 m. lapkričio 26 d. Konvencijos dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai,
remdamasis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir jos protokolų nuostatomis,
konstatuodamas, kad nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. Lietuva buvo okupuota, o primesti okupaciniai režimai neteisėti,
konstatuodamas, kad Lietuvos gyventojų fizinis ir dvasinis genocidas bei kiti nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai buvo vykdomi okupacijų laikotarpiu,
konstatuodamas, kad 1940-1990 m. Lietuvoje įvairiomis formomis (karinėmis ir politinėmis) vyko pasipriešinimas (rezistencija) SSRS ir Vokietijos okupacinėms valdžioms,
pripažindamas, kad didelė Lietuvos gyventojų dalis žuvo laisvės kovose arba tapo genocido bei kitų nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų aukomis ir turi būti atmenama, deramai pagerbta ir įamžinta,
siekdamas sudaryti sąlygas ištirti Lietuvos piliečių pasipriešinimo okupaciniams režimams procesus, juos įvertinti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn genocido organizatorius bei kitų nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų organizatorius ir vykdytojus,
priima šį įstatymą.

Preambulės pakeitimai:

Nr. [IX-1461](#), 2003-04-03, Žin., 2003, Nr. 38-1706 (2003-04-24)

PIRMASIS SKIRSNIS
BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis įstatymas reglamentuoja Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro veiklą, nustato jo uždavinius, funkcijas, teisinę padėtį, struktūrą ir darbo organizavimą.

2 straipsnis. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras

1. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (toliau – Centras) yra tarpžinybinė valstybės institucija, tirianti visas genocido bei kitų nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų apraiškas, Lietuvos gyventojų persekiojimą okupacijų metais, taip pat ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo okupacijoms procesus, inicijuojanti genocido organizatorių ir vykdytojų teisinį įvertinimą. Centras koordinuoja kitų institucijų vykdomus šiuo įstatymu apibrėžtos srities tyrimo darbus.

2. Centras turi teisę programų vykdymui sudaryti tarpžinybines darbo grupes. Jose pagal sutartis gali dirbti kitų žinybų ir organizacijų specialistai.

3. Centras yra juridinis asmuo, turintis atsiskaitomąją sąskaitą Lietuvos banke ir antspaudą su Lietuvos valstybės herbu bei pavadinimu “Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras”.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. [IX-1461](#), 2003-04-03, Žin., 2003, Nr. 38-1706 (2003-04-24)

3 straipsnis. Centro veiklos teisiniai pagrindai

Centras veikia vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais Seimo priimtais teisės aktais, Respublikos Prezidento dekretais, Vyriausybės nutarimais bei Centro nuostatais, taip pat šiuo įstatymu.

ANTRASIS SKIRSNIS CENTRO UŽDAVINIAI IR FUNKCIJOS

4 straipsnis. Centro uždaviniai

Centro uždaviniai - istorinės tiesos ir teisingumo atkūrimas, okupacinių režimų 1939-1990 metais vykdyto Lietuvos gyventojų fizinio bei dvasinio genocido ir pasipriešinimo šiems režimams tyrimas, laisvės kovotojų ir genocido aukų atminimo įamžinimas, okupacijos padarinių teisinio įvertinimo inicijavimas. Centras taip pat tiria 1920-1939 m. Vilniaus krašte okupacinio režimo vykdytą politiką bei pasipriešinimo jai procesus.

5 straipsnis. Centro funkcijos

Centras, atlikdamas jam pavestus uždavinius:

- 1) formuoja šiuo įstatymu apibrėžtos srities tyrimų valstybinę politiką: nustato tyrimų kryptis ir metodiką, formuluoja darbo problematiką, sudaro ilgalaikes bei trumpalaikes genocido ir rezistencijos tyrimo programas ir jas realizuoja, koordinuoja visų kitų institucijų vykdomus šios srities tyrimus;
- 2) renka, kaupia, sistemina ir apibendrina medžiagą apie okupacinių režimų įvykdytus nusikaltimus, atskleidžia nusikalstamą totalitarinių režimų esmę, genocido bei kitų nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų vykdymo sistemą;
- 3) renka, analizuoja ir apibendrina medžiagą apie pasipriešinimą okupaciniams režimams, pagrindinių organizacijų veiklą, partizanų judėjimą ir laisvės kovų dalyvius;
- 4) skelbia mokslinę, informacinę, analitinę medžiagą, leidžia leidinius apie Lietuvos gyventojų genocidą ir pasipriešinimą okupaciniams režimams, rengia mokslines konferencijas, dalyvauja kitų institucijų ir valstybių organizuojamose programose;
- 5) sudaro karių savanorių, laisvės kovų dalyvių, politinių kalinių, tremtinių ir nukentėjusiųjų vardynus;
- 6) dalyvauja atskirose valstybės programose, susijusiose su okupacijų metu padarytos žalos apskaičiavimu, ir vykdo tokias programas;
- 7) bendradarbiauja su Švietimo ir mokslo, Kultūros, Krašto apsaugos ministerijomis ir mokymo įstaigomis, teikia metodinę pagalbą vykdant jaunimo patriotinio ugdymo ir visuomenės pilietiškumo programas;
- 8) su Lietuvos archyvų departamentu sudaro bendrą Valdymo ir metodikos tarybą ir kartu sprendžia strateginius Lietuvos valstybinio archyvų fondo ypatingosios dalies (buvusio SSRS valstybės saugumo komiteto (KGB) LSSR padalinio, buvusios LSSR vidaus reikalų ministerijos ir Lietuvos komunistų partijos, buvusių LSSR institucijų pirmųjų skyrių) archyvų saugojimo, tvarkymo ir naudojimo klausimus Vyriausybės patvirtinto reglamento tvarka; sukuria bendras darbo grupes informacinės paieškos sistemai kurti;
- 9) tiria archyvinę medžiagą ir teikia informaciją juridiniams bei fiziniams asmenims apie okupacijų laikotarpiu žuvusius, dingusius be žinios, represuotus, persekiotus, nukentėjusius Lietuvos gyventojus ir karius savanorius;
- 10) inicijuoja, skatina ir remia memorialinių kompleksų, paminklų statybos, atminimo ženklų, kino filmų, monografijų kūrimo projektus ir skelbia viešus konkursus jiems įgyvendinti;
- 11) dalyvauja steigiant kovų ir kančių memorialą Vilniuje, rūpinasi istorinio paminklinio komplekso - buvusių KGB rūmų - autentiškumo išsaugojimu ir laipsnišku Genocido aukų muziejaus išplėtimu, taip pat tinkamų saugoti sąlygų sudarymu neatsiejamai šio memorialinio komplekso daliai - buvusiems KGB archyvams;
- 12) koordinuoja valstybinių ir visuomeninių organizacijų iniciatyva vykdomą paminklų statybą, sudaro šių paminklų sąvadas, konsultuoja, teikia rekomendacijas ir metodinę pagalbą įamžinant laisvės kovas (statant paminklus, kuriant kino filmus, suteikiant pasipriešinimo dalyvių vardus miestų aikštėms ir gatvėms, mokymo įstaigoms ar kitiems objektams);

13) rengia siūlymus dėl valstybės mastu atmintinų su Lietuvos gyventojų genocidu ir laisvės kovomis susijusių datų šventimo, konsultuoja valstybines įstaigas ir visuomenines organizacijas, organizuojančias įvairius su pasipriešinimu ir genocidu susijusius renginius;

14) rengia Lietuvos bei kitų šalių ekspedicijas į tremties, žudynių, pasipriešinimo kovų vietas ir šiose ekspedicijose dalyvauja, renka kraštotyros medžiagą, liudytojų parodymus, dalyvauja tarptautiniuose projektuose, kuriais siekiama įamžinti genocido aukų atminimą;

15) rengia nuolatinės ekspozicijas Genocido aukų muziejuje, panaudodamas Centro padalinių tyrimo rezultatus bei sukaupią medžiagą, kaupia muziejaus fondus, juos sistemina, saugo ir tvarko, rengia ir vykdo edukacines programas studentams ir moksleiviams;

16) rūpinasi dokumentų, susijusių su genocidu ir rezistencija, paieškomis Lietuvoje ir kitose valstybėse, jų susigrąžinimu ar kopijų įsigijimu, kaupia rašytinę, foto-, fono-, filmuotą medžiagą apie genocidą ir rezistenciją;

17) inicijuoja visapusišką genocido ir okupacijos padarinių teisinį įvertinimą, taip pat genocidą ir Lietuvos gyventojų persekiojimą vykdžiusių organizacijų bei žinybų pripažinimą nusikalstamomis;

18) fiksuoja genocido ir Lietuvos gyventojų persekiojimo faktus ir teikia medžiagą apie konkrečius genocido vykdytojus valstybės teisėsaugos institucijoms; bendradarbiauja su šiomis institucijomis, deleguodamas savo atstovus į darbo grupes, vykdančias tyrimą ir turinčias ikiteisminio tyrimo teisę; gali būti pareiškėju teismuose dėl genocido bei kitų nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų;

19) bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis, tiriančiomis kitų valstybių specialiųjų tarnybų ardomąją veiklą Lietuvos teritorijoje, teikdamas archyvuose surinktą medžiagą ir išaiškintus faktus;

20) inicijuoja, rengia ar dalyvauja rengiant įstatymų bei kitų okupacijos padarinių teisinio įvertinimo dokumentų projektus (dėl pasipriešinimo dalyvių, nukentėjusiųjų teisinio statuso, socialinės rūpybos, atsakomybės už genocidą ir kt. klausimais) bei kontroliuoja jų vykdymą, pripažįsta karių savanorių, laisvės kovų dalyvių, politinių kalinių, tremtinių ir nukentėjusiųjų teisinį statusą; įstatymų nustatyta tvarka išduoda nustatytos formos pažymėjimus ir tvarko jų apskaitą;

21) teikia siūlymus dėl asmenų, represuotų už pasipriešinimą okupaciniams režimams, teisių atkūrimo, siūlo naujai ištirti šių asmenų bylas;

22) rengia siūlymus dėl karių savanorių ir laisvės kovų dalyvių apdovanojimo, taip pat turėtų laipsnių ir apdovanojimų atkūrimo.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. IX-1461, 2003-04-03, Žin., 2003, Nr. 38-1706 (2003-04-24)

TREČIASIS SKIRSNIS CENTRO STRUKTŪRA IR DARBUOTOJAI

6 straipsnis. Centro struktūra ir darbuotojai

1. Centrą sudaro:

- 1) Genocido ir rezistencijos tyrimo departamentas;
- 2) Memorialinis departamentas (su Genocido aukų muziejumi);
- 3) Specialiųjų tyrimų skyrius (su Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija).

2. Centro padaliniai vykdo funkcijas, nurodytas šiame įstatyme, ir glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje, naudodamiesi kituose padaliniuose sukaupia medžiaga.

3. Centre dirba etatiniai darbuotojai ir ilgalaikių bei trumpalaikių programų vykdymui laikinai sukurtų darbo grupių specialistai (pagal terminuotas sutartis).

4. Centrai vadovauja generalinis direktorius. Šį Ministro Pirmininko teikimu skiria ir atleidžia Seimas. Centro generalinis direktorius, Centro struktūrinių padalinių vadovai ir jų pavaduotojai sudaro Centro tarybą. Tarybos darbui vadovauja Centro generalinis direktorius.

5. Generalinis direktorius strateginiais Centro veiklos, programų formavimo ir jų vykdymo klausimais gali sudaryti laikinas konsultacines grupes iš Generalinės prokuratūros, Teisingumo ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, Valstybės saugumo departamento, Lietuvos istorijos instituto, politinių kalinių, tremtinių ir rezistentų visuomeninių organizacijų, Pasaulio lietuvių bendruomenės ir kitų valstybinių institucijų ar visuomeninių organizacijų atstovų.

6. Prie Centro veikia Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo, aukų rėmimo ir įamžinimo fondas, šį steigia ir nuostatus tvirtina Vyriausybė. Lėšos šiam fondui skiriamos iš valstybės

biudžeto. Genocido ir rezistencijos aukoms remti išmokama ne mažiau kaip 80 procentų iš valstybės biudžeto šiam fondui skirtų lėšų. Nuostatuose nustatyta tvarka lėšos fondui gali būti kaupiamos ir iš kitų šaltinių.

7. Už savo veiklą Centras atsiskaito Seimui ir Vyriausybei.

8. Centro kompetenciją, struktūrą ir funkcijas nustato Centro nuostatai. Šiuos nuostatus Vyriausybės teikimu tvirtina Seimas.

9. Specialiųjų tyrimų skyriaus Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos sudėtį ir jos nuostatus Centro generalinio direktoriaus teikimu tvirtina Vyriausybė.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. [VIII-514](#), 97.11.13, *Žin.*, 1997, Nr.108-2732 (97.11.28)

Nr. [VIII-613](#), 98.01.15, *Žin.*, 1998, Nr.9-199 (98.01.28)

KETVIRTASIS SKIRSNIS CENTRO FINANSAVIMAS

7 straipsnis. Centro finansavimas

1. Centras finansuojamas iš valstybės biudžeto.

2. Atskiroms valstybės programoms finansuoti Seimo ar Vyriausybės sprendimu skiriamos papildomos valstybės biudžeto lėšos.

Straipsnio pakeitimai:

Nr. [VIII-514](#), 97.11.13, *Žin.*, 1997, Nr.108-2732 (97.11.28)

PENKTASIS SKIRSNIS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

8 straipsnis. Atsakomybė už trukdymą tirti genocidą ir pasipriešinimą okupaciniams režimams

1. Lietuvos gyventojų genocidas ir persekiojimas tiriamas renkant ir analizuojant visą Lietuvoje ir už jos ribų esančią archyvų medžiagą bei dokumentus, liudytojų, dalyvių ir aukų parodymus bei prisiminimus. Genocido tyrimas ir istorinės tiesos nustatymas negali būti stabdomas jokia dingstimi.

2. Už Lietuvos gyventojų genocido tyrimo trukdymą, vilkinimą, turimos medžiagos bei informacijos slėpimą, naikinimą, atsisakymą liudyti fiziniai ir juridiniai asmenys atsako pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

9 straipsnis. Neteikę galios teisės aktai

Įsigaliojus šiam įstatymui, netenka galios:

1) Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įstatymas (*Žin.*, 1993, Nr.[32-735](#));

2) Seimo nutarimas “Dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įstatymo įgyvendinimo tvarkos” (*Žin.*, 1993, Nr.[32-736](#));

3) Seimo nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo “Dėl Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įstatymo įgyvendinimo tvarkos” pakeitimo” (*Žin.*, 1993, Nr.[73-1372](#));

4) įstatymas “Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įstatymo papildymo” (*Žin.*, 1995, Nr.[57-1420](#)).

Skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

RESPUBLIKOS PREZIDENTAS

ALGIRDAS BRAZAUSKAS

Pakeitimai:

1.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [VIII-514](#), 97.11.13, Žin., 1997, Nr.108-2732 (97.11.28)

LIETUVOS RESPUBLIKOS LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO
CENTRO ĮSTATYMO 6 IR 7 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS

2.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [VIII-613](#), 98.01.15, Žin., 1998, Nr.9-199 (98.01.28)

LIETUVOS RESPUBLIKOS LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO
CENTRO ĮSTATYMO 6 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMAS

3.

Lietuvos Respublikos Seimas, Įstatymas

Nr. [IX-1461](#), 2003-04-03, Žin., 2003, Nr. 38-1706 (2003-04-24)

LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRO ĮSTATYMO
PREAMBULĖS, 2 IR 5 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS

Šis Įstatymas įsigalioja kartu su Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu (Žin., 2000, Nr. [89-2741](#)) ir
Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu (Žin., 2002, Nr. [37-1341](#)), t.y. nuo 2003 m. gegužės 1 d.

*** Pabaiga ***

Redagavo: Aušrinė Trapinskienė (2003-05-07)

autrap@lrs.lt